

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος δέκατος τρίτος

Συνδρομή ἑτησία ἰ. Ἐν Ἑλλάδι φρ 12, ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ φρ 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους, καὶ εἶναι ἑτησίαι. — Γραφεῖον τῆς Διατύπωσης: Ὁδὸς Σταδίου, 6

27 Ἰουνίου 1882

ΑΘΗΝΑΙΣ

[Ἱστορικὸν διήγημα Φερδινάνδου Γρηγοροῦ.
Μετάφρασις Σπυρ. Π. Λάμπρου].

Συνίξιμα· ἰδί σελ. 393.

ΚΓ.

Ὁ δεύτερος πλοῦς τῆς Εὐδοκίας εἰς Ἱερουσαλήμ, ἢ ἦτο ἐκούσιος ἢ παρίστατο τοιοῦτος εἰς τὰ πλήθη ὑπὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς. Καταλείπουσα τὰ βασίλεια, ἐν οἷς ὑπὲρ τὰ εἴκοσι ἐτη ἔφερε τὸ διάδημα αὐγουστάς, μόλις, που ἐπίστευεν ὅτι ἔμελλε τὸ ἐξῆς νάπαρνηθῆ δια παντός τὴν λάμψιν τοῦ μεγάλου κόσμου. Μᾶλλον δὲ ἤλπιζεν ὅτι θά ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπ' οὗ πείσῃ τὸν σύζυγον περὶ τῆς ἰδίας ἀθωότητος, ἣν ἐπεμαρτύρητο καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς κλίνης τοῦ θανάτου.

Καὶ κατὰ τοῦτον δὲ τὸν πλοῦν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας μετείχε πασῶν τῶν εἰς τὴν αυτοκράτειραν προσηκουσῶν τιμῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὴν ἤτο γυνὴ ἀτυχῆς, ἢ δευτέρα αὐτῆς αὕτη προσκύνησις ἦτο κυρίως ἀξία τοῦτου τοῦ ὀνόματος, εἴτε ἐζητεῖ ἢ Εὐδοκία ἐν τῷ ἁγίῳ τάφῳ νὰ ἐξαγνισθῆ ἀπὸ ἀληθοῦς ἐνοχῆς, τοῦθ' ὅπερ εἶνε τὰ μάλιστα ἀμφίβολον, εἴτε ἀπλῶς ἔμελλε δι' ἀπαρνήσεως νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ αἰνιγματώδη αὐτῆς εὐτυχίαν.

Αἱ εἰδήσεις τῶν συγχρόνων περὶ τῆς παραδόξου ταύτης γυναικὸς εἶνε ἀραιαὶ ἤδη ἐν τῇ ἐποχῇ καθ' ἣν αὕτη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς δόξης προσεῖλκυεν ἐφ' ἑαυτὴν τὰ βλέμματα τοῦ κόσμου, στερεοῦσαι δὲ σχεδὸν τελείως καθ' ἣν στιγμὴν ἀποσυρομένη εἰς τὴν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐσχατιᾷν διέβηκε πᾶσαν συνάφειαν πρὸς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Οὐδεὶς τῶν Βυζαντινῶν παρηκολούθησε μετὰ συμπαθείας τὸν βίον τῆς Εὐδοκίας ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἐκείνῃ, καὶ παρ' αὐτῆς δὲ στεροῦμεθα οἰωνδήποτε ἐγγράφων μαρτυριῶν περὶ αὐτοῦ. Μόνον δὲ τῆδε κάκεισε γίνεται μνεῖα αὐτῆς ὑπὸ τοῦ μὲν ἢ τοῦ δὲ τῶν συγγραφέων κατ' αἰφνιδίον τινα τρόπον καὶ ἄνευ συναφείας.

Οὕτω δὴ ἐκπληρόσθη οὐκ ὀλίγον ἀναγνώσκοντες τὰναγραφόμενα ἐν ἔτει 444 ἄνευ τινὸς συνδέσμου πρὸς ἄλλα γεγονότα ὑπὸ τοῦ κόμητος Μαρκελλίνου, ὅτε ὑπατοὶ ἦσαν ὁ Θεοδόσιος τὸ δέκατον ὄγδοον καὶ ὁ Ἀλβίνος: «Τὸν πρεσβύτερον Σεβῆρον καὶ τὸν διάκονον Ἰωάννην, οἵτινες ἦσαν ἐν τῇ πόλει Αἰλίᾳ θεράποντες τῆς αυτοκρατορίας

Εὐδοκίας ἐφόνευσεν ὁ κόμης τῶν φυλάκων Σατουρνίνος, ὃν εἶχεν ἐξαποστείλει ὁ αυτοκράτωρ Θεοδόσιος. Ἡ δ' Εὐδοκία, ἄγνωστον ὑπὸ τίνος λύπης ἐκτὸς ἑαυτῆς γενομένη, ἀπέκτεινε πάραυτα τὸν Σατουρνίνον. Παραυτίκα δὲ διαταγῇ τοῦ συζύγου ἀφῆρθη ἀπ' αὐτῆς ἡ ἡγεμονικὴ ἀκολουθία, καὶ ἔκεινεν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἐν' ἀποθάνῃ αὐτῆσι.»

Νέα τραγωδία εὗρηται συνεπτυγμένη ἐν οὕτω φοβερώς λακωνικαῖς λέξεσι, πρὸ δὲ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ἄκρα ἐμπάθεια μεταπλάσσει χροακτικῆρας, εἰς ὧν εἰθίσθημεν τὴν πραότητα, εἰς τὸ ἐναντίον. Ἡ δὲ ὁ φόνος τοῦ Παυλίνου κατέστρεψε τὴν εἰκόνα Θεοδοσίου τοῦ δευτέρου ὡς προτύπου πάσης ἀγαθότητος, ἣν οἶονεῖ ἐπὶ χρυσοῦ ἐδάφους εἶχον ζωγραφίσει οἱ σύγχρονοι ἱστοριογράφοι Σωκράτης καὶ Σωζομενός.

Εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν ὑπὸ τοῦ Μαρκελλίνου ἀναγραφόμενων γεγονότων δὲν ἐπιτρέπεται δυσπιστία, ἐπειδὴ τὴν δολοφονίαν τῶν δύο ἐκείνων κληρικῶν ἀναφέρουσι καὶ ἄλλοι ἱστοριογράφοι, προσάπτοντες αὐτὴν εἰς τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ αυτοκράτορος. Ἡ Εὐδοκία καθ' ἣ διηγούνται, συμπαρέλαθε μεθ' ἑαυτῆς ὡς ἀκολουθούσας εἰς Ἱερουσαλὴμ τὸν πρεσβύτερον Σεβῆρον καὶ τὸν διάκονον Ἰωάννην. Ὁ αυτοκράτωρ ἤκουσεν ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι πολυλάκις ἐπισκέπτοντο τὴν σύζυγον αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διχόμενουσαν, ὅτι νῦν ἦσαν μετ' αὐτῆς ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ καὶ δὴ ἐλάμβανον παρ' αὐτῆς συχνὰ δῶρα ἔστειλε λοιπὸν αὐτόσε γράμματα κελεύοντα τὸν φόνον αὐτῶν².

Ἄρα ζηλοτυπία μανιώδης μετέβαλε τὸν φιλόθρονον Θεοδόσιον εἰς ἄνδρα αἰμοδιψῆ, ἢ δ' ἐρασιμωτάτη τῶν αυτοκρατορῶν περσσύρη, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τῆς κατ' ἐπανάληψιν προστριβείσεως εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῆς ὕδρευς εἰς πρᾶξιν ἀντικειμένην εἰς τε τὰς ἀρχὰς τῆς φιλοσο-

1. Statimque mariti imperatoris nutu regis spoliata ministris apud Aeliam civitatem moritura remansit.

2. Θεοφάνης I, 157 καὶ Κεδρηνός I, 601. Καίτοι: αἱ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀθηναϊδος ἀρχαιόταται τῶν πηγῶν, καὶ αὐτὸ τὸ Πασχάλιον Χρονικὸν καὶ ὁ Μαλάλας, οὐδὲν περὶ τούτου λέγουσιν, ἀλλ' ἡ συμφωνία τῶν δύο ἐκείνων Βυζαντινῶν μετὰ τοῦ Μαρκελλίνου ἀποδεικνύει ὅτι τὰ συμβάντα ταῦτα ἦσαν γνωστά, τόσῳ μᾶλλον ὅσοι οὗτοι: δὲν ἀντέγραψαν τὸν Μαρκελλίνου ἐπειδὴ οὐδὲν λέγουσι περὶ Σατουρνίνου.

φίας και εἰς τὰς ἐπιτολάς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἄν δὲ πράγματι ἐτέλεσε τοιαύτην πράξιν, πάντως ἡ ταραχὴ αὐτῆς ἐπὶ τῇ δολοφονίᾳ τῶν κληρικῶν αὐτῆς φίλων ἐπισημάνθη ἐξ αἰτίων ἄτινα γνωρίζομεν ἐπ' ἴσης ὀλίγον ὅσον και τοὺς ἀληθεῖς λόγους τοὺς παρακινήσαντας τὸν μὲν Θεοδοσίον εἰς τὸ νὰ ἐκδώσῃ τὸ φονικὸν διάταγμα, τὸν δὲ Σατουρνίνον εἰς τὸ νὰ παράσῃ τὰς χεῖρας εἰς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ. Ἦτο δὲ ὁ πατριῖος οὗτος πιθανῶς ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος Σατουρνίνος, ὅστις ἦδη ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις τοῦ αυτοκρατορῶς Ἀρακαδίου εἶχε καταστῆ περιώνυμος ἐν τῷ πολέμῳ κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Γότθων Γαϊνᾶ. Ἀναμφιβόλως δὲ συνετάσσετο μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Εὐδοκίας.

Πᾶς ὁ ἡσύχως κρίνων δυσχερῶς δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ αυτοκράτειρα, ὅσον και ἂν ἦτο προσβεβλημένη και ἐξηρησιμένη, ἐγγὺς τοῦ ἀγίου τάφου ἐθάρυνε τὴν συνείδησιν αὐτῆς διὰ φονικῶν ἄγους. Ἡ δὲ συμπάθεια, ἣν ἐξεγείρει ἐν ἡμῖν ἡ χάρις και παιδεία ταύτης τῆς γυναικὸς, καθιστῶσιν ἡμῖν ἀμφίβολον τὸ ἀξιόπιστον τῶν λακωνικῶν ἐκθέσεων ἱστοριογράφων, οἵτινες δὲν ὑπῆρξαν σύγχρονοι αὐτῆς. Ἄλλ' ἡ ἀμφιβολία ἡμῶν κλονίζεται ὑπὸ τῆς μαρτυρίας ἄλλου τινὸς Βυζαντινοῦ ὅστις ὑπῆρξεν αὐτόχρημα σύγχρονος τῆς Εὐδοκίας. Εἶνε δ' οὗτος ὁ Πρίσκος, πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν αυτοκράτορα Θεοδοσίον.

Ἐν ἔτει 448 ἐπεμψεν ὁ βασιλεὺς τῶν Οὐννων Ἀττίλας προσβείαν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐλὴν, δι' ἧς πλὴν τῶν ἄλλων ἐζητεῖτο νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ ὑπογραφέα Κωνσταντίνου ὡς σύζυγος ἡ εὐπόρος θυγάτηρ τοῦ Σατουρνίνου, τοῦθ' ὅπερ εἶχεν ἦδη πρότερον ὑποσχεθῆ αὐτῷ ὁ αυτοκράτωρ Θεοδοσίος. Ὁ Πρίσκος διηγούμενος ταῦτα προστίθησι ξηρότατα, «τὸν δὲ Σατουρνίνον ἀνηρῆκει Ἀθηναῖς ἡ και Εὐδοκία» ἀμφοτέρους γὰρ ἐκαλεῖτο τοῖς ὀνόμασιν. Διηγείται δὲ παρακατιῶν ὅτι ὁ αυτοκράτωρ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν δεδομένην ὑπ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν τῷ Ἀττίλᾳ, ἐπειδὴ ὁ Ζήνων ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰσαύρων εἶχε κατεγγυήσει ἦδη τὴν κόρην ἐκείνην εἰς τὸν φίλον αὐτοῦ Ῥουφον. Αὐτὸς δὲ ὁ Πρίσκος συνῶδευσεν ἐπὶ τούτοις τὸν αυτοκρατορικὸν πρεσβευτὴν Μαξιμῖνον εἰς τὸ ἐν Οὐγγαρίᾳ στρατόπεδον τοῦ βασιλέως τῶν Οὐννων, περὶ δὲ τῆς ἀποστολῆς ταύτης συνέταξεν ἐκθεσιν οὕτω σπουδαίαν και διάσημον, ὡς ἡ μεταγενεστέρη ἐκθεσις τοῦ ἐπισκόπου Κρεμῶνος Λιουτπράνδου, τοῦ σταλέντος ὡς πρεσβευτοῦ Γερμανοῦ αυτοκράτορος εἰς τὴν βυζαντιανὴν αὐλὴν¹.

Τὸ αἶμα τοῦ Σατουρνίνου ἐν ταῖς χερσὶ τῆς Εὐδοκίας θὰ κατέστρεφε τὸ ἰδεώδες περὶ τῆς ἐ-

ξαιρέτου ταύτης γυναικὸς και θὰ κατεβίβαζε τὴν γοητευτικὴν Ἀθηναίαν φιλόσοφον σχεδὸν εἰς τὴν τάξιν τῆς βασιλίσσης τῆς Σουηθίας Χριστίνας, ἧς τὴν βάδισσον ψυχὴν δὲν ἠδυνήθη νὰ μαλακῇ ἡ σπανιωτάτη παιδεία. Ἡ βαθεῖα αὐτῆς πτώσις ἐν τῇ ἀγίᾳ Ἰερουσαλῆμ, ἐνθα ἦτο ἀφωσιωμένη μόνον εἰς ἔργα προσευχῆς και λατρείας, ἠδύνατο νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν παρατήρησιν τῶν ἀπαισιοδόξων, καθ' ἣν ἀρκετὴ ἡ διαβολικὴ ἐπήρεια μιᾶς στιγμῆς και μόνως ἵνα κηρυνίσῃ και τοὺς ἀρίστους τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ πταίσμα και καταστρέψῃ τὴν ὠραίαν ἀρμονίαν βίου πλήρους χάριτος και ἀξιώματος.

Ἡ μαρτυρία ἀνδρὸς ὅστις ὑπῆρξε σύγχρονος τῆς αυτοκρατείας δὲν δύναται νὰ πορριφθῇ ἐκ τοῦ προχείρου. Ἀποδεικνύει δὲ ἡλίω φαινότερον τὸ γεγονός τῆς δολοφονίας τοῦ Σατουρνίνου χωρὶς νὰναφέρῃ λεπτομερείας περὶ αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ ἔγραψαν μεταγενεστέρη Βυζαντινοί, ἀλλ' ὡς ὁδοῦ πάρεργον ἀντλήσαντες αὐτὰς ἐξ εἰδήσεων και παραδόσεων αἰτινες δὲν περισώθησαν μέχρις ἡμῶν. Πάντες δ' οὗτοι διαχυρίζονται, ὡς ὁ Πρίσκος, ὅτι ὁ Σατουρνίνος ἐφονεύθη ὑπὸ τῆς αυτοκρατείας Εὐδοκίας, ἀλλ' ἀποσιωπῶσι πᾶν ὃ τι ἠδύνατο νὰ φωτίσῃ ἡμᾶς περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὁ φόνος ἐτελέσθη. Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοδοσίου ἐφονεύθη εἰς Ἰερουσαλῆμ, ὡς ἀποκτείνας τοὺς πιστοὺς ὑπηρετάς τῆς αυτοκρατείας· ἄρα ὁ θάνατος αὐτοῦ ἦτο συνέπεια τῆς ὀργῆς τῆς θανασίμως προσβεβληθείσης Εὐδοκίας. Ἄλλ' ἔδωκεν αὐτῇ ἐκείνη τὴν φονικὴν ταύτην διαταγὴν;

Γυνὴ ἐξόριστος, ἀπολαύουσα μὲν ἀκόμη τῶν τιμῶν αὐγούστας, ἀλλὰ μὴ ἔχουσα πλέον τὴν ἰσχὺν αὐτῆς, δυσχερῶς ἠδύνατο νὰ ἐξαγγείλῃ και ἴδῃ ἐκτελουμένην νόμιμον καταδίκην εἰς θάνατον, οὐδὲ καθόλου νὰ τολμήσῃ νὰ προκαλέσῃ τὸν ἦδη ἱκανῶς ἐξωργισμένον αυτοκράτορα διὰ τοῦ φόνου ἐνὸς τῶν ἐπιφανεστάτων τοῦ κράτους μεγιστάνων. Ἡ δὲ δολοφονία τοῦ κόμητος Σατουρνίνου ἠδύνατο νὰ γείνη μόνον ἢ διὰ τοῦ ξίφους προθύμων ὑπηρετῶν τῆς Εὐδοκίας ἢ ἐν στάσει τινὶ ὑπὸ τῶν φίλων και ἐκδικητῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ φονευθέντων ἰσρέων. Ἀλλὰ και τότε ἠδύνατο ὁ θάνατος αὐτοῦ, ἀποσιωπωμένων πασῶν τῶν λεπτομερειῶν, νὰ ποδοθῇ ἀπλῶς εἰς τὴν αυτοκράτειραν ὡς πράξις αὐτῆς, ἐπειδὴ ἡ γενομένη εἰς ἐκείνην προσβολὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀληθὴς τοῦ φόνου αἰτία.

Πᾶς ἔμφρων δικαστῆς, ἂν ὑποβληθῇ αὐτῷ ὡς μόνη ἐπιβαρυντικὴ μαρτυρία περὶ τῆς ἐνοχῆς τῆς Εὐδοκίας κατὰ τὸν φόνον τοῦ Σατουρνίνου ἢ ἐκθεσις τοῦ Πρίσκου, θὰ κρίνῃ ὅτι οὗτος ὁ μόνος σύγχρονος τῆς κατηγορουμένης δὲν δύναται νὰ εἶνε ἐπαρκὴς μάρτυς, ἐπειδὴ εὐρισκόμενος μακρὰν τοῦ τόπου τῆς δράσεως παρέλαβε ταύτην μόνον ἐξ ἀκοῆς και κατὰ πρῶτον ὄφειλε νὰ παλλαγῇ αὐτὸς ἀπὸ τῆς ὑποψίας ὅτι κατέθηκε τὴν μαρτυρίαν ἐκείνην ἐπιπολαίως πως.

[¹ Ἐπειτα συνέταξε].

1. Πρίσκου Πανίτου ἀποσπ. Fragmenta hist. Graec. ἐκδ. C. Müller, τόμ. Δ' σ. 93). Ὁ Κεδρηνὸς I, 600 διηγείται τὸν φόνον τῶν κληρικῶν ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου, οὐδὲν δὲ λέγει περὶ τοῦ Σατουρνίνου.